Socialutskottets betänkande 1987/88:19

om anslag m.m. till Hälsoupplysning (prop. 1987/88:100 bil. 7 delvis)

SoU 1987/88:19

Sammanfattning

I betänkandet behandlas regeringens förslag till medelsanvisning för Bidrag till hälsoupplysning, vilket tillstyrks av utskottet. I anslutning härtill behandlas ett antal motionsyrkanden om åtgärder mot tobaksbruket, kostupplysning, preventivmedelsrådgivning m.m. Samtliga motionsyrkanden avstyrks.

Utskottets m-, fp- och c-ledamöter reserverar sig gemensamt till förmån för motionsförslag (m, fp och c) om ett samlat åtgärdsprogram för minskat tobaksbruk m.m. Vidare har fp-ledamöterna och vpk-ledamoten reserverat sig gemensamt till förmån för dels ett motionsförslag (s och vpk) om rökfri barnomsorg och grundskola, dels motionsyrkanden (s och vpk samt fp) om åtgärder mot snusning. Fp-ledamöterna har också reserverat sig till förmån för motionsförslag (fp) om fastställande av mål för arbetet mot tobaksbruket. C-ledamöterna har reserverat sig till förmån för motionsförslag (c) om kostens betydelse i vården samt stöd till hushållningssällskapens hemkonsulentverksamhet. Vpk-ledamoten har vidare reserverat sig till förmån för motionsförslag (vpk) om utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen, kostnadsfria preventivmedel och ett specialdestinerat statsbidrag på detta område. Slutligen har en m-ledamot reserverat sig beträffande ett motionsförslag (c) om socialt åtgärdsprogram för att undvika aborter.

FEMTE HUVUDTITELN

Proposition 1987/88:100 bil. 7

Regeringen har i proposition 1987/88:100 bilaga 7 under punkt E 15 (s. 88–89) föreslagit riksdagen att till Bidrag till hälsoupplysning för budgetåret 1988/89 anvisa ett reservationsanslag av 3 000 000 kr.

Motioner

1987/88:So212 av Olof Johansson m.fl. (c) vari yrkas

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande kostens betydelse i vården.

1987/88:So405 av Marianne Karlsson (c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om lagstiftning om rökfria lokaler.

1 *Riksdagen 1987/88. 12 saml. Nr 19*

1987/88:So407 av Stina Gustavsson och Kersti Johansson (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att anslag ur Bidrag till hälsoupplysning (prop. 1987/88:100, bil. 7) även skall utgå till Hushållningssällskapens Förbund.

1987/88:So409 av Karin Falkmer (m) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av kontinuerlig och aktuell upplysningsverksamhet om tobakens skadeverkningar,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om avsättning av viss del av tobaksskatten för upplysningsverksamhet om riskerna med tobaksbruk,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av rökavvänjningskliniker.

Yrkande 1 i motionen har överflyttats till utrikesutskottet.

1987/88:So420 av Alf Svensson (c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär ett förslag till socialt åtgärdsprogram med syfte att undvika aborter för de kvinnor som av sociala och ekonomiska skäl överväger abort.

1987/88:So436 av Margareta Andrén och andre vice talman Karl Erik Eriksson (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att konkreta hälsopolitiska mål för samhällets arbete för minskat tobaksbruk utarbetas och att dessa mål föreläggs riksdagen för stadfästande.

1987/88:So442 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande ett mål för att minska tobakmissbruket till sekelskiftet.

1987/88:So450 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att preventivmedelsrådgivningen bör byggas ut både kvantitativt och kvalitativt i enlighet med vad i motionen anförts,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att preventivmedel bör göras avgiftsfria,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att ågärder bör vidtas för att engagera läkare och barnmorskor i skolans sex- och samlevnadsundervisning,

4. att riksdagen hos regeringen begär åtgärder för att bättre trygga samordningen av det abortförebyggande arbetet inom socialstyrelsen,

5. att riksdagen hos regeringen begär ett specialdestinerat statsbidrag för att trygga en utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen och den abortförebyggande upplysningsverksamheten.

1987/88:So453 av Margareta Andrén (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av åtgärder mot bruket av snus och andra s.k. rökfria tobaksvaror.

1987/88:So469 av Sven Munke (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om rökfria miljöer i offentliga lokaler genom komplettering av hälsoskyddslagen eller genom en särskild lag.

1987/88:So471 av Elisabeth Fleetwood och Ulf Adelsohn (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vikten av att informationen främst i skolor och på arbetsplatser realistiskt och trovärdigt beskriver tobakens skadeverkningar,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att varningstexterna på tobaksförpackningarna bör omarbetas och förnyas, att cancerforskare och professionella informatörer bör ges resurser att i samverkan utarbeta långsiktiga utbildnings-, informations- och opinionspåverkande program.

1987/88:So472 av Martin Olsson och Kersti Johansson (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett samlat program för att begränsa tobaksbruket och dess skadeverkningar.

1987/88:So483 av Margareta Andrén och Börje Stensson (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet att lagfästa rätten till rökfri miljö.

1987/88:So487 av Margareta Winberg m.fl. (s, vpk) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att förskolans och grundskolans elever skall garanteras rätt till rökfria miljöer,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att offentliga lokaler skall göras rökfria,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att socialstyrelsens och arbetarskyddsstyrelsens rekommendationer skall upphöjas till bindande föreskrifter,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en informationskampanj om snus.

1987/88:So493 av Börje Stensson och Olle Grahn (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av insatser för upplysning om tobakens skadeverkningar.

1987/88:So503 av Daniel Tarschys m.fl. (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om intensifierade informationsinsatser för att minska bruket av tobak.

Utskottet

Från anslaget E 15 bekostas upplysningsverksamhet genom vissa organisationer, bl.a. Nationalföreningen för upplysning om tobakens skadeverkningar (NTS) och Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU). Regeringen beslutar efter förslag av socialstyrelsen om den närmare fördelningen av tillgängliga medel till dessa organisationer.

Socialstyrelsens medel för hälsoupplysningsverksamhet och medel för tidskriften Vigör fördes förra året över till anslagspunkten E 1. från att tidigare ha tagits upp under det särskilda reservationsanslaget Bidrag för hälsoupplysning.

I socialstyrelsens petita anförs att tyngdpunkten i socialstyrelsens hälsoupplysning kommer att förskjutas mot ett mer samhällsinriktat arbete.

Detta anses svara mot målet att klargöra hälsofrågornas direkta samband med samhälls- och miljöförhållanden.

I budgetpropositionen framhålls att folkrörelser och organisationer har en viktig uppgift i hälsoupplysningen. Enligt socialministerns mening är det viktigt att se hälsoupplysningen som en del av ett folkbildningsarbete som syftar till att fördjupa befolkningens kunskaper om hälsorisker och bredda intresset för hälsofrämjande verksamhet. Det är därför av avgörande betydelse att samhällets insatser inom hälsoupplysningen bedrivs i samarbete med folkrörelser och organisationer. Härigenom ökar förutsättningarna för en mer nyanserad debatt och opinionsbildning i hälsopolitiska frågor, som kan bli en viktig motvikt till den ur ett hälsopolitiskt perspektiv ofta ofullständiga och förenklade människosyn som präglar vissa delar av t.ex. den kommersiella reklamen och massmediautbudet, vars genomslagskraft är stor hos bl.a. barn och ungdom, anförs det i propositionen (bil. 7 s. 89).

Åtgärder för minskat tobaksbruk

Utskottet har årligen behandlat olika motionsförslag om åtgärder mot tobaksbruket, senast i betänkande SoU 1986/87:20 våren 1987. I proposition 1984/85:181 om utvecklingslinjer inom hälso- och sjukvården m.m., behandlad av utskottet i betänkande SoU 1984/85:28, lämnades en utförlig redovisning för tobaksfrågan och regeringens syn härpå. Utskottet har nyligen i yttrande till utrikesutskottet behandlat frågan om åtgärder mot tobaksbruk inom ramen för EG-samarbetet (SoU 1987/88:5 y).

Förbud mot rökning i offentliga lokaler

I ett antal motioner begärs att rökning i offentliga lokaler skall förbjudas. I *motion So405 av Marianne Karlsson (c)* yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om lagstiftning om rökfria offentliga lokaler. Det är enligt motionären ett rättvisekrav från dem som på grund av allergi, astma eller av andra orsaker inte tål rök. I *motion So469 av Sven Munke (m)* hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om rökfria miljöer i offentliga lokaler genom komplettering av hälsoskyddslagen eller genom en särskild lag. Motionären pekar bl.a. på den passiva rökningens skadeverkningar. I *motion So487 av Margareta Winberg m.fl. (s och vpk)* yrkas att regeringen ges till känna vad i motionen anförts om att offentliga lokaler skall göras rökfria (*yrkande 2*). Motionärerna anför att det är dags att ta steget ut mot rökfria offentliga lokaler, eftersom dagens situation medför att bl.a. allergiker diskrimineras. *I samma motion* begärs att regeringen ges till känna vad i motionen anförts om att socialstyrelsen och arbetarskyddsstyrelsens rekommendationer bör upphöjas till bindande föreskrifter (*yrkande 3*). Även i *motion So483 av Margareta Andrén och Börje Stensson (båda fp)* yrkas att regeringen ges till känna vad i motionen anförts om behovet att lagfästa rätten till rökfri miljö. I motionen anförs att det är oundgängligt att lagstifta om rätt till rökfri miljö. De som ansvarar för gemensamhetslokaler bör åläggas skyldighet att vidta åtgärder enligt de allmänna råd som utfärdats av arbetarskyddsstyrelsen och socialstyrelsen.

Den statliga tobakskommittén (S 1977:03) lade i delbetänkandet

(Ds S 1987:7) Rökfria miljöer fram ett förslag till en lag om begränsning av tobaksrökningen i offentliga lokaler. Förslaget utgjorde en punkt i ett åtgärdsprogram som föreslogs i tobakskommitténs slutbetänkande (SOU 1981:18) Minskat tobaksbruk. Vid remissbehandlingen av betänkandena fick lagförslaget ett blandat mottagande av de olika remissinstanserna. Den dåvarande regeringen ansåg inte att en tvingande lagstiftning, som den tobakskommittén föreslagit, var det lämpligaste sättet att åstadkomma fler rökfria miljöer. I stället fick socialstyrelsen och arbetarskyddsstyrelsen i uppdrag att utfärda rekommendationer om rökfria miljöer.

Arbetarskyddsstyrelsen och socialstyrelsen utfärdade därefter år 1983 allmänna råd om begränsning av tobaksrökning i lokaler av gemensamhetskaraktär (AFS 1983:10). Utgångspunkten för de allmänna råden är att en rökfri miljö skall vara det normala och att en rökares önskan att få röka får vika för andras önskemål om en rökfri miljö. I råden rekommenderas rökfrihet i offentliga lokaler och väntlokaler. Olika undersökningar av de allmänna rådens genomslagskraft har därefter vidtagits. Fortfarande pågår uppföljningar.

År 1984 genomförde socialstyrelsen en enkät som berörde drygt 2000 statliga arbetsplatser. Enkäten visade bl.a. att av tio statliga arbetsplatser har åtta infört någon form av begränsning av rökningen. Endast en mindre andel av arbetsplatserna följde de allmänna råden fullt ut. De myndigheter som infört regler om rökning efter tillkomsten av allmänna råden hade generellt sett regler som bättre överensstämde med målsättningen i råden. Dessförinnan utförde socialstyrelsen en undersökning av rökning inom barnomsorgen. Under våren 1986 genomförde socialstyrelsen ytterligare en enkät om rökfria miljöer som riktades till alla sjukhus och vårdcentraler. Flertalet sjukvårdsinrättningar uppgav att någon form av rökregler gällde för lokalerna. Generella regler var i särklass vanligast, dvs. rökning förbjöds utom på särskilt angivna platser. Personalen hade i de flesta fall själva beslutat om reglerna. Vårdcentralerna var mer restriktiva än sjukhusen till rökning. Socialstyrelsen har nyligen genomfört en tredje enkät som visar att det är relativt många väntlokaler för tåg, buss och flyg som fortfarande saknar rökregler. Verket är nu engagerat i en undersökning av rökningen vid kommunernas fritidsgårdar. Resultatet härav väntas hösten 1988.

NTS genomför för närvarande en undersökning om hur miljö- och hälsoskyddsnämnderna ser på rökning i offentliga lokaler.

Arbetsmarknadens parter tillsammans med arbetarskyddsstyrelsen och socialstyrelsen påbörjade hösten 1987 en kampanj under mottot "Rökfritt på jobbet" i syfte att få igång aktivitet på arbetsplatserna för att nedbringa tobaksbruket och skapa regler för detta. Kampanjen kommer att pågå under två år och ha sin grund i lokala initiativ och åtgärder. Till grund för diskussionerna skall ligga arbetarskyddsstyrelsens och socialstyrelsens allmänna råd. Inom ramen för kampanjen skickar de fackliga organisationerna LO, TCO och SACO/SR bl.a. ut en enkät till huvudskyddsombud och regionala skyddsombud tillsammans med en uppmaning att kontakta arbetsgivarna om rökfrågan.

Den första enkäten kommer att följas upp efter ca ett år. Resultatet av kampanjen är avsett att utvisa om de allmänna råden behöver skärpas.

Vid behandlingen av motioner med motsvarande innehåll våren 1986 avstyrkte utskottet motionerna med hänvisning till att de allmänna råden varit och alltjämt var föremål för uppföljning på olika sätt. Utskottet förutsatte att regeringen följde utvecklingen i frågan och, om ett behov av lagstiftningsåtgärder skulle uppkomma, återkom till riksdagen om detta (SoU 1985/86:14 s. 5).

När utskottet förra våren åter behandlade motioner i saken anförde utskottet att utgångspunkten måste vara att ingen mot sin vilja skall behöva exponeras för tobaksrök. Utskottet ansåg att rökning därför inte bör förekomma i offentliga lokaler. Samtidigt måste konstateras att en viss förbättring inträtt på senare tid när det gäller rökning i offentliga lokaler, fortsatte utskottet. Människor förefaller ha blivit mera medvetna om att rökning är störande och har skadliga effekter även för andra. De flesta rökare torde numera respektera en vädjan om rökfrihet eller om att rökning bara skall ske på anvisade platser. Utskottet ansåg att en allmän attitydförändring till rökning är en effektivare metod att åstadkomma rökfrihet i offentliga lokaler än ett lagstadgat förbud, vars efterlevnad skulle bli svår att upprätthålla. Utskottet underströk därför kraftigt vikten av fortsatt opinionsbildning på detta område (SoU 1986/87:20 s. 4).

Enligt utskottets mening visar uppföljningarna av de allmänna råden om begränsning av tobaksrökning att åtgärderna för att hindra rökning i sådana lokaler fortfarande är otillräckliga på många håll. Det finns därför anledning att överväga om det behövs ytterligare insatser för att påskynda utvecklingen mot rökfrihet i offentliga lokaler och på arbetsplatser, vilken enligt utskottets mening går alltför långsamt. Utskottet förutsätter att regeringen beaktar denna fråga och vid behov tar initiativ till åtgärder. Skulle fortsatta åtgärder inte ge resultat utesluter utskottet inte att lagstiftning kan behövas. Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motionerna So405 (c), So469 (m), So483 (fp) och So487 (s och vpk) yrkandena 2 och 3.

Rökfri barnomsorg och skola

I *motion So487 av Margareta Winberg m.fl. (s och vpk)* yrkas att regeringen ges till känna vad i motionen anförts om att förskolans och grundskolans elever skall garanteras rätt till rökfria miljöer (*yrkande 1*). Motionärerna hänvisar bl.a. till de väl dokumenterade skadeverkningarna av passiv rökning.

Frågan om en rökfri barnomsorg och grundskola behandlades utförligt förra våren i betänkande SoU 1986/87:20 s. 8f. Utskottet redogjorde därvid för socialstyrelsens kommentarer till tidigare omnämnda allmänna råd om begränsning av tobaksrökning i skolan (SÖ– FS 1985-170) samt socialstyrelsens enkät beträffande barnomsorgen och utbildning för personal.

Med anledning av en motion motsvarande den nu aktuella, som avstyrktes förra våren, anförde utskottet följande (SoU 1986/87:20 s. 9f.).

Utskottet vidhåller sin inställning beträffande det angelägna i att uppnå en rökfri barnomsorg. Det är också mycket viktigt att skolan tillhandahåller en miljö som motverkar tobaksdebut. Betydelsen av rökfri barnomsorg och skola understryks i tillämpningsföreskrifterna från socialstyrelsen resp. SÖ.

Däri sägs bl.a. att man inte bör röka i ett familjedaghems lokaler och att rökrutor i skolan inte bör förekomma, frågor som motionärerna särskilt tagit upp. Utskottet vill understryka vikten av att detta synsätt verkligen slår igenom inom barnomsorg och skola. Det bör t.ex. vara möjligt att redan vid rekryteringen av familjedaghem ta upp frågor om rökning, såsom att sådan inte bör få ske där barnen vistas.

De allmänna rådens effekter är som ovan nämnts föremål för uppföljning. Utskottet utgår från att såväl socialstyrelsen som SÖ tar initiativ till ytterligare insatser om uppföljningen ger anledning till det.

Utskottet vill betona vikten av att riktlinjerna följs upp av såväl de ansvariga centrala statliga myndigheterna som de kommunala. Utskottet vidhåller dock den bedömning som gjordes vid förra riksmötet och avstyrker motion So487 (s och vpk) såvitt nu är i fråga (yrkande 1).

Mål för arbetet mot tobaksbruket

I *motion So436 av Margareta Andrén och andre vice talman Karl Erik Eriksson (båda fp)* yrkas att riksdagen hos regeringen begär att konkreta hälsopolitiska mål för samhällets arbete för minskat tobaksbruk utarbetas och att dessa mål föreläggs riksdagen för stadfästande.

I *motion So442 av Bengt Westerberg m.fl. (fp)* begärs att regeringen ges till känna vad i motionen anförts beträffande ett mål för att minska tobaksmissbruket till sekelskiftet (*yrkande 2*).

Enligt världshälsoorganisationen (WHO) är rökningen den största enskilda undvikbara orsaken till ohälsa och för tidiga dödsfall i länder som Sverige. År 1984 antog medlemsländerna i WHO:s Europaregion, däribland Sverige, 38 hälsopolitiska mål för arbetet med "Hälsa för alla år 2000". Dessa mål är avsedda att utgöra en bas för utformningen av nationella hälsopolitiska strategier. Enligt motionärerna föreslås i WHO:s Europastrategi konkreta mål för samhällets arbete mot tobaksskadorna, t.ex. att 80 % av befolkningen inte röker eller att den nationella tobakskonsumtionen minskas med 50 %. Sådana nationella mål bör utarbetas och officiellt antas i Sverige.

Förslag till konkreta mål för arbetet mot tobaksskadorna har förts fram tidigare av olika utredningar. Socialstyrelsens tobaksutredning ansåg att statsmakterna borde fastställa som slutmål för sitt tobaksprogram att cigarettkonsumtionen skulle nedbringas till samma relativa omfattning som den hade på 1920-talet och att konsumtionen av övriga tobaksvaror inte skulle tillåtas öka (betänkandet Tobaksrökning, 1973). Målet skulle vara uppnått år 2000.

Tobakskommittén föreslog att tobakskonsumtionen skulle minskas totalt så att senast år 1990 högst 30 % resp. senast år 2000 högst 15 % av den vuxna befolkningen använder tobak vanemässigt (SOU 1981:18 Minskat tobaksbruk). Förslagen ledde dock inte till att några konkreta mål fastställdes.

En fempartimotion, i vilken det bl.a. begärdes en officiell tobakspolitik med fastställande av såväl kortsiktiga som långsiktiga mål för arbetet mot tobaksbruk, behandlades av riksdagen i anslutning till proposition 1984/85:181 om utvecklingslinjer för hälso- och sjukvården. Utskottet avstyrkte motionen med hänvisning till den utförliga behandling åtgärder mot tobaksbruk fått i propositionen (SoU 1984/85:28 s. 19).

Vid behandling våren 1987 av motioner med samma innehåll som motionerna So436 och So442 yrkande 2 konstaterade utskottet att arbetet mot tobaksbruket har mycket hög hälsopolitisk prioritet och bedrivs på en rad områden. Utskottet hänvisade till att några verkliga meningsskiljaktigheter när det gäller inriktningen av samhällets fortsatta åtgärder inte förelåg vid riksdagens behandling av propositionen om utvecklingslinjer för hälso- och sjukvården och motionerna. Mot bakgrund härav såg utskottet inte skäl att förorda uppställandet av övergripande mål, vilka med nödvändighet måste bli mycket allmänt formulerade och inte tjäna till mycket ledning för det praktiska arbetet (SoU 1986/87:20 s. 7f.) Utskottet vidhåller sin inställning i frågan och avstyrker motionerna So436 (fp) och So442 (fp) yrkande 2.

Åtgärdsprogram mot tobak m.m.

Ett flertal motioner tar upp allmänna åtgärder för att minska tobaksbruket i form av ett samlat åtgärdsprogram samt informations- och upplysningsinsatser.

I *motion So472 av Martin Olsson och Kersti Johansson (båda c)* begärs att regeringen ges till känna vad i motionen anförts om ett samlat program för att begränsa tobaksbruket och dess skadeverkningar. Motionärerna anser att bl.a. frågor om rökfria lokaler, upplysning och information, begränsning om försäljningsställen för tobaksvaror, pris- och index, utformning av varningstexter och Tobaksbolagets policy bör behandlas i ett samlat program.

I *motion So493 av Börje Stensson och Olle Grahn (båda fp)* hemställs att regeringen ges till känna vad i motionen anförts om vikten av insatser för upplysning om tobakens skadeverkningar. Motionärerna pekar på statens stora inkomster av tobaksskatten och framhåller att anslaget till hälsoupplysning är litet i förhållande till frågans vikt och omfattning. Motionärerna anser att ett samlat åtgärdsprogram bör utarbetas för upplysning om tobakens skadeverkningar. Dessa frågor jämte behoven av statliga bidrag till åtgärder bör, enligt motionärerna, följas med skärpt uppmärksamhet av regeringen.

I *motion So409 av Karin Falkmer (m)* yrkas att regeringen ges till känna vad i motionen anförts om vikten av kontinuerlig och aktuell upplysningsverksamhet om tobakens skadeverkningar *(yrkande 2)*. I *samma motion* begärs att regeringen ges till känna vad som i motionen anförts om avsättning av viss del av tobaksskatten för upplysningsverksamhet om riskerna med tobaksbruk *(yrkande 3)*. Motionären anför att man för att finansiera en ökad satsning på upplysning om tobakens skadeverkningar årligen bör avsätta en viss del av tobaksskatten till informationsverksamhet om riskerna med tobaksbruk. Redan etablerade antitobaksorganisationer, vilka gjort stora insatser under flera år, bör anlitas och ges möjligheter att kunna föra en kontinuerlig och ständigt aktuell tobaksupplysning.

I *motion So471 av Elisabeth Fleetwood och Ulf Adelsohn (båda m)* hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vikten av att informationen främst i skolor och på arbetsplatser realistiskt och trovärdigt beskriver tobakens skadeverkningar *(yrkande 1)*. Motionärerna hänvisar till att skolungdomar enligt enkät ansett att antirökkampanjerna är för utslätade

och tama. I *samma motion* yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att varningstexterna på tobaksförpackningarna bör omarbetas och förnyas, att cancerforskare och professionella informatörer bör ges resurser att i samverkan utarbeta långsiktiga utbildnings-, informations- och opinionspåverkande program (*yrkande 2*).

I *motion So503 av Daniel Tarschys m.fl. (fp)* yrkas att regeringen ges till känna vad i motionen anförts om intensifierade informationsinsatser för att minska bruket av tobak. Motionärerna framhåller att samhällets insatser mot tobakskonsumtionen måste öka. Kampanjer o.d. bör hela tiden förnyas för att ständigt vara aktuella.

1977 års tobakskommitté lämnade i sitt slutbetänkande (SOU 1981:18) Minskat tobaksbruk förslag till åtgärdsprogram på tobaksområdet.

I proposition 1984/85:181 om utvecklingslinjer för hälso- och sjukvården m.m. redovisade vidare regeringen sin syn på de fortsatta åtgärderna mot tobaksbruket. Bl.a. förordades en intensifierad informationsverksamhet om tobakens skadeverkningar inriktad mot barn och ungdom, samt särskilda uppföljningsåtgärder vad gäller rökvanorna och därtill knutna hälsoeffekter. Den framlagda redovisningen i nämnda proposition ansågs av utskottet tillgodose syftet med motion om åtgärdsprogram (SoU 1984/85:21 s. 4 jfr. SoU 1984/85:28).

Socialstyrelsen redovisade hösten 1987 en folkhälsorapport som bl.a. tar upp tobaksfrågan (socialstyrelsen redovisar 1987:15). I rapporten berörs såväl prispolitik som information om rökningens skadeverkningar.

En skrivelse från regeringen om folkhälsan med rapporten som underlag är aviserad till april i år.

Riksdagen har nyligen hos regeringen begärt en utredning i syfte att få till stånd ett förbud mot annonsering av tobaksvaror (LU 1987/88:13, rskr. 115). Utskottet har inhämtat att det inom regeringskansliet övervägs en utredning, som inte endast skall arbeta med denna fråga utan även med andra frågor om åtgärder mot tobaksbruket.

I sammanhanget kan vidare anmärkas att Nordiska rådet nyligen rekommenderat Nordiska ministerrådet att utreda restriktivare bestämmelser om tobaksbruk. Arbetet med ett nordiskt handlingsprogram mot cancer har också påbörjats.

Från socialstyrelsen har inhämtats att – i likhet med förra året – extra medel (2 milj.kr.) från Allmänna arvsfonden reserverats för kommande budgetår för att delas ut av socialstyrelsen till projekt som syftar till att förebygga tobaksdebut bland barn och ungdom.

Arbete pågår inom socialstyrelsen med nya varningstexter på tobaksförpackningar. Målsättningen är att skärpa innehållet i varningstexterna.

Utskottet vill vidare erinra om vad som ovan (s. 5) redovisats om de insatser som gjorts inom ramen för kampanjen Rökfritt på jobbet.

När frågorna om information och upplysning senast behandlades i utskottet (bet. SoU 1986/87:20 s. 4 f.) betonade utskottet att ansträngningarna att informera om tobakens skadeverkningar och påverka människors attityder mot rökning måste fortsätta med oförminskad intensitet. Utskottet hänvisade till socialstyrelsens riktade informationsinsatser och hälsoprojekt i

arbetslivet. Utskottet erinrade om att det tidigare uttalat att ett mycket viktigt område för hälsoupplysningen och det förebyggande hälso- och sjukvårdsarbetet är just upplysning om tobakens skadeverkningar. Enligt utskottets tidigare mening borde man satsa på fortsatt upplysning i syfte att förhindra rökdebut och minska rökares konsumtion av tobak. Utskottet ansåg därvid det angeläget att olika förutskickade informationsinsatser och uppföljningsinsatser kom till stånd (SoU 1984/85:28). Det slogs vid förra riksmötet fast att dessa synpunkter alltjämt gjorde sig lika starkt gällande. Mot bakgrund av de informationsinsatser som planerades ansågs det inte erforderligt med någon åtgärd från riksdagens sida. Utskottet pekade också på organisationernas betydelse i sammanhanget (SoU 1986/87:20 s. 6 f.).

Utskottet gör följande bedömning.

I arbetet med att förebygga ohälsa har insatserna mot tobaksbruket mycket hög prioritet. Här förutsätts en mångfald åtgärder , bl.a. avseende information, prispolitik och marknadsföring. Tyngdpunkten i tobakspolitiken ligger emellertid på information och upplysning om tobakens skadeverkningar.

Utskottet vill mot bakgrund av det stora folkhälsoproblem som tobaksbruket utgör understryka vikten av en fortsatt systematisk satsning mot tobak. Särskilt viktigt är ett fortsatt målmedvetet upplysningsarbete i syfte att förändra den allmänna inställningen till tobaksrökning och motverka rökdebut framför allt hos ungdomar. Utskottet konstaterar att motionärernas önskemål går i samma riktning. Någon skillnad i principiellt synsätt finns inte mellan motionärerna och utskottet.

När det gäller frågan om det eventuella behovet av riksdagsinitiativ vill utskottet erinra om att åtgärder mot tobaksbruket redan är starkt prioriterade i det förebyggande hälsoarbetet och att vikten av åtgärder på tobaksområdet kraftigt markerats av regeringen i den tidigare nämnda propositionen om utvecklingslinjer för hälso- och sjukvården. Tobaksfrågorna har även tagits upp i socialstyrelsens folkhälsorapport, vilken ligger till grund för den skrivelse om folkhälsan som regeringen inom kort kommer att avlämna till riksdagen. Utskottet vill dessutom erinra om det utredningsuppdrag på tobaksområdet som för närvarande övervägs inom regeringskansliet.

Med hänvisning till det anförda och till de olika åtgärder på området som vidtagits av bl.a. socialstyrelsen anser utskottet att tobaksfrågorna redan är väl uppmärksammade. Ett initiativ från riksdagens sida ter sig därför överflödigt. Utskottet avstyrker således motion So409 (m) yrkande 2, So471 (m), So472 (c), So493 (fp) och So503 (fp). Utskottet vill i detta sammanhang inte heller förorda en sådan "öronmärkning" av tobaksskatten för upplysningsverksamhet som föreslås i motion So409 (m) yrkande 3, som alltså avstyrks.

Åtgärder mot snus

I *motion So453 av Margareta Andrén (fp)* yrkas att regeringen ges till känna vad i motionen anförts om behovet av åtgärder mot bruket av snus och andra s.k. rökfria tobaksvaror. Motionären tar upp frågor om ökad information, skärpta varningstexter för vanligt snus, införandet av varningstexter även för

luktsnus samt höjning av tobaksskatten.

I motion So487 av Margareta Winberg m.fl. (s och vpk) hemställs att regeringen ges till känna vad i motionen anförts om en informationskampanj om snus. Motionärerna anser att socialstyrelsen bör ges i uppdrag att genomföra samma typ av kampanj mot snuset som förts mot rökning *(yrkande 4)*.

Konsumtionen av snus har fördubblats sedan slutet av 1960-talet och ökar för närvarande stadigt med ett par procent om året (socialstyrelsens folkhälsorapport, 1987:15 s. 128).

Världshälsoorganisationen (WHO) har efterlyst kraftigare restriktioner mot det alltmer utbredda snusandet i världen.

I socialstyrelsens PM 1988:4 Snus – en hälsorisk, rapport från ett expertmöte, redogörs för snusets hälsorisker, snusvanornas utveckling och internationella ställningstaganden (förbud mot "fuktigt" snus har införts i några länder).

Socialstyrelsen har vidare satsat på åtgärder riktade till särskilda målgrupper, som värnpliktiga och skolungdom. Medel har gått till TV- och videoinformation, lärarhandledning, tidningsannonser och bidrag till NTS för en ungdomsbroschyr om snus. Varningstexter även på luktsnus övervägs.

Utskottet delar uppfattningen att det är angeläget att åtgärder vidtas för att vända konsumtionskurvan för snus nedåt. Utskottet kan dock konstatera att socialstyrelsen tagit initiativ till en rad åtgärder för att föra ut kunskap om snusets skadeverkningar till de ungdomsgrupper och åldrar som är särskilt berörda. Med hänsyn härtill är det enligt utskottets mening inte erforderligt med något riksdagens initiativ på området. Motion So453 (fp) och So487 (s och vpk) yrkande 4 avstyrks därför.

Rökavvänjningskliniker

I *motion So409 av Karin Falkmer (m)* hemställs att regeringen ges till känna vad i motionen anförts om vikten av rökavvänjningskliniker (*yrkande 4*). Motionären understryker att klinikerna bör få bättre möjligheter att bedriva fortsatt verksamhet.

Det finns i landet ca 8 rökavvänjningskliniker, de flesta inom landstingens sfär.

Tobakskommittén behandlade rökavvänjningsklinikerna i betänkandet (SOU 1981:18) Minskat tobaksbruk och anförde bl.a. följande (s. 120 f.).

Rökavvänjningskliniker finns redan på flera håll i vårt land. De bedriver sin verksamhet med tillämpning av skilda metoder och med olika resurser. De kan i allmänhet behandla några hundra patienter per år, av vilka ungefär en tredjedel lyckas slutgiltigt bryta sin tobaksvana. Olika behandlingsmetoder förefaller ha i stort sett samma grad av framgång.

Den målsättning som tobakskommittén satt upp innebär att tiotusentals personer under de närmaste decennierna skall förmås att bryta sin tobaksvana. De särskilda klinikerna kräver – i jämförelse med en integrerad avvänjningsverksamhet av ovan skisserat slag – beaktansvärda resurser. I det stora sammanhanget får inte alltför vittgående förhoppningar knytas till verksamhet vid särskilda kliniker.

Särskilda tobaksavvänjningskliniker har trots detta stort berättigande och

stor betydelse. De har betydelse som forskningsorgan, både för att ta fram förbättrade avvänjningsmetoder och för att öka den medicinska och beteendevetenskapliga kunskapen om tobakens vidmakthållande och avbrytande. I dagens situation då tobaksskadorna blir alltmer alarmerande och allmänt kända, måste samhället också av etiska skäl avsätta resurser för att hjälpa även de tobaksbrukare som har stora svårigheter att bryta sin vana. Slutligen kan anföras att de särskilda klinikerna redan genom sin blotta existens kan spela stor roll som inspirations- och informationskälla för annat arbete mot tobaksbruket. De kan ge råd, hjälp och stöd till den hälso- och sjukvårdspersonal som tar in avvänjningshjälp i sitt ordinarie arbete. Den decentraliserade avvänjningsverksamheten inom hälso- och sjukvården i ett län, kan alltså ha stor nytta av en sådan "centralpunkt" som en avvänjningsklinik med sin specialiserade verksamhet och personal är.

Utskottet uttalade våren 1987 att det är angeläget att tobaksinformationen också tar upp sådana frågor som möjligheterna till stöd för rökavvänjning och sjukvårdshuvudmännens olika projekt på detta område (SoU 1986/87:20 s. 6).

Utskottet ser positivt på klinikerna och deras betydelse för bl.a. utvecklingen av metoder för rökavvänjning samt förmedlandet av kunskap till primärvårdens personal. Den närmare organisationen av klinikerna är dock en fråga för sjukvårdshuvudmännen. Utskottet avstyrker därför motion So409 (m) yrkande 4.

Kostupplysning

I *motion So212 av Olof Johansson (c)* yrkas att regeringen ges till känna vad i motionen anförts beträffande kostens betydelse i vården (*yrkande 7*). Enligt motionärerna är kost- och näringskunskaperna ofta otillräckliga hos yrkesverksamma inom sjukvården och den sociala omsorgen. Det är viktigt att dessa frågor ytterligare beaktas inom grundskolan, vårdyrkesutbildning och i fortbildning av vårdpersonal.

Skrifter i ämnet har redovisats från bl.a. socialstyrelsen, livsmedelsverket och SPRI.

Socialstyrelsen och livsmedelsverket utgav 1986 boken Kost, Motion och Hälsa. Dessförinnan publicerades rapporten Folkhälsa och livsmedelspolitik (socialstyrelsen redovisar 1984:14) och – av särskild relevans i sammanhanget – allmänna råd från socialstyrelsen (1985:11) Kost på sjukhus och inom social omsorg. Senast har kostfrågan tagits upp i verkets folkhälsorapport (socialstyrelsen redovisar 1987:15 s. 131 f.).

Frågor om s.k. sjukhussvält har tidigare behandlats i utskottet (se bet. SoU 1981/82:34).

Kostfrågorna i vården behandlas även i beredningen för livsmedels- och näringsfrågor inom regeringskansliet.

Utbildningsutskottet behandlade nyligen ett flertal motioner om utbildning i kost- och hälsofrågor i betänkande UbU 1987/88:7. Betänkandet berör bl.a. vuxenutbildning hos landstingskommuner och utbildning av hemtjänstpersonal. I betänkandet redogörs bl.a. för undervisningen i hemkunskap och SÖ:s utvärdering m.m. av ämnet. Vidare erinras om att SÖ avser att revidera läroplanen för sociala servicelinjen.

Socialministern har den 8 december 1987 svarat på en interpellation (c) om kostens betydelse i hälso- och sjukvårdsarbetet (snabbprot. 1987/88:40 s. 31 f.). Hon ansåg det då inte påkallat med regeringsinitiativ och anförde bl.a. följande.

Jag instämmer i att det är angeläget att åstadkomma förbättringar av kostutbildningen för personal inom hälso- och sjukvården. Mycket görs också bl.a. genom socialstyrelsens och livsmedelsverkets försorg. Inom en expertgrupp bedrivs t.ex. metodutveckling i syfte att konstruera, pröva och hitta bra modeller för kostupplysning. Ett utvecklingsarbete har påbörjats inom barnomsorgen, och detta skall ligga till grund för en fortsatt verksamhet som socialstyrelsen initierar inom landsting, kommuner och näringsliv. Inom landstingen bedrivs redan en mycket omfattande kost- och motionsverksamhet.

Socialstyrelsens omvårdnadsgrupp driver flera olika projekt. I projektet "Att tillgodose behovet av föda inom sjukvård och social omsorg" pågår arbetet med ett förslag till underlag för utbildning på högskolenivå för arbete inom hälso- och sjukvård samt omsorg. Ett motsvarande förslag även för utbildning på gymnasienivå tas också fram.

Inom grundskolan har kostfrågor aktualiserats särskilt mycket under den senaste tiden. Socialstyrelsen, livsmedelsverket och skolöverstyrelsen arbetar tillsammans för att förbättra skolmåltiden. Livsmedelsverket och socialstyrelsen framhåller också vikten av att undervisning i kostfrågor ges tillräckligt utrymme i den obligatoriska skolan. Inom gymnasieskolan har behovet av en förbättring av kostutbildning inom vårdlinjen och socialservicelinjen uppmärksammats.

Utskottet vill betona att kosten är av central betydelse i vården. Detta framgår även av de här omnämnda allmänna råden m.fl. skrifter. Mot bakgrund av det arbete som redan pågår på området anser utskottet det dock inte erforderligt med ett riksdagsinitiativ. Motion So212 (c) yrkande 7 avstyrks därför.

I *motion So407 av Stina Gustavsson och Kersti Johansson (båda c)* hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att anslag ur Bidrag till hälsoupplysning (prop. 1987/88:100, bil. 7) även skall utgå till Hushållningssällskapens Förbund.

Frågan om statligt bidrag till hushållningssällskapens hemkonsulentverksamhet har behandlats tidigare i både lagutskottet och socialutskottet. Härvid har motioner med begäran om bidrag avstyrkts. Frågan behandlades senast utförligt i betänkande SoU 1986/87:20 s. 10 f., vartill här hänvisas.

Enligt utskottets mening har det inte framkommit något sedan förra riksmötet som motiverar ett ändrat ställningstagande. Utskottet avstyrker därför motion So407 (c).

Preventivmedelsrådgivning m.m.

I *motion So420 av Alf Svensson (c)* hemställs att riksdagen hos regeringen begär ett förslag till socialt åtgärdsprogram med syfte att undvika aborter för de kvinnor som av sociala och ekonomiska skäl överväger abort. Motionären pekar på en serie åtgärder för att undvika abort, bl.a. att preventivmedelsrådgivningen även bör omfatta metoden naturlig familjeplanering och att

mödrahälsovården bör utgå från att graviditeten skall fullföljas.

I betänkandet SoU 1987/88:2 redovisades utförligt abortförebyggande arbete och tidigare riksdagsbehandling av hithörande frågor. Utskottet hänvisar till den framställningen.

Utskottet ser inte skäl för initiativ som syftar till ett program av det slag som förordas i motion So420 (c). Motionen avstyrks därför.

I *motion So450 av Lars Werner m.fl. (vpk)* hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att preventivmedelsrådgivningen bör byggas ut både kvantitativt och kvalitativt i enlighet med vad som anförts i motionen *(yrkande 1)*. Motionärerna anför att det i dag finns stora brister både kvalitativt och kvantitativt vad gäller rådgivningen.

Liknande motionsyrkanden har tidigare behandlats av utskottet, senast hösten 1987 i betänkande SoU 1987/88:2, vartill hänvisas. Utskottet avstyrkte yrkandet och hänvisade till att det är sjukvårdshuvudmännen som har att avgöra i vilka former rådgivningen skall bedrivas. Utskottet erinrade även om vissa initiativ av socialstyrelsen och försvarets sjukvårdsstyrelse.

Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande och avstyrker motion So450 (vpk) yrkande 1.

I *samma motion* begärs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att preventivmedel bör göras avgiftsfria *(yrkande 2)*.

I betänkandet SoU 1987/88:2 avstyrktes även ett motionsyrkande motsvarande det nu aktuella (s. 9). Utskottet hänvisade härvid till tidigare uttalanden om att regeringen följer p-pillerförsäljningen och att utskottet förutsatte att regeringen snarast vidtar erforderliga åtgärder, om abortfrekvensen skulle öka som följd av höga kostnader för p-piller. Utskottet ansåg i övrigt inte att skäl förelåg att ta upp frågan om ytterligare prisreduktioner på preventivmedel.

Utskottet vidhåller bedömningen från hösten 1987 och avstyrker motion So450 (vpk) yrkande 2.

I *samma motion* yrkas vidare att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att åtgärder bör vidtas för att engagera läkare och barnmorskor i skolans sex- och samlevnadsundervisning *(yrkande 3)*, att riksdagen hos regeringen begär åtgärder för att bättre trygga samordningen av det abortförebyggande arbetet inom socialstyrelsen *(yrkande 4)* samt slutligen att riksdagen hos regeringen begär ett specialdestinerat statsbidrag för att trygga en utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen och den abortförebyggande upplysningsverksamheten *(yrkande 5)*.

Ett motionsyrkande motsvarande yrkande 3 behandlades senast i betänkande SoU 1987/88:1. Utskottet avstyrkte motionen och anförde (s. 15).

Utskottet konstaterar att frågan om sex- och samlevnadsundervisningen i skolan nu fått förnyad aktualitet hos skolöverstyrelsen. Det råder enighet mellan SÖ och socialstyrelsen om de åtgärder som behöver vidtas för att förbättra undervisningen. Insatser planeras redan för innevarande budgetår. Utskottet anser mot denna bakgrund att resultaten av det nu pågående arbetet bör avvaktas. Utskottet vill emellertid erinra om vad som ovan redovisats om utökad information särskilt till ungdomar i fråga om sex och samlevnad, sexuellt överförbara sjukdomar samt preventivmedel. Klamydia

och övriga här aktuella sjukdomar – även HIV-infektionen – har gjort sådan undervisning än angelägnare än tidigare. Läkare, sköterskor och barnmorskor spelar självfallet en viktig roll när det gäller att informera om dessa nya hälsorisker. Utskottet ser det som självklart att man försöker att på lämpligt sätt utnyttja sådan medicinsk fackkunskap i sex- och samlevnadsundervisningen.

Utskottet vidhåller sin tidigare inställning och avstyrker motion So450 (vpk) yrkande 3.

De frågor som tas upp i yrkandena 4 och 5 behandlades senast i betänkande SoU 1985/86:14 s. 9.

Utskottet hänvisade i fråga om samordningen av det abortförebyggande arbetet inom socialstyrelsen till att det i första hand ankommer på styrelsen att överväga vilket samordningsbehov som finns och hur det kan tillgodoses inom ramen för givna resurser.

Utskottet, som nu kan anmärka att socialstyrelsen nyligen redovisat allmänna råd (1987:6) Antikonception, avstyrker motion So450 (vpk) yrkande 4 med hänvisning till vad riksdagen tidigare anfört.

I betänkande SoU 1985/86:14 s. 9 anförde utskottet att det inte såg skäl att ompröva sitt tidigare ställningstagande att avstyrka ett specialdestinerat statsbidrag vid sidan av det nya systemet för ersättningar till sjukvårdshuvudmännen.

Utskottet vidhåller även denna tidigare redovisade uppfattning och avstyrker motion So450 (vpk) yrkande 5.

Utskottet tillstyrker medelsanvisningen till Bidrag till hälsoupplysning.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *förbud mot rökning i offentliga lokaler*

att riksdagen avslår motion 1987/88:So405, motion 1987/88:So469, motion 1987/88:So483 och motion 1987/88:So487 yrkandena 2 och 3,

2. beträffande *rökfri barnomsorg och skola*

att riksdagen avslår motion 1987/88:So487 yrkande 1,

3. beträffande *mål för arbetet mot tobaksbruket*

att riksdagen avslår motion 1987/88:So436 och motion 1987/88:So442 yrkande 2,

4. beträffande *åtgärdsprogram för minskat tobaksbruk m.m.*

att riksdagen avslår motion 1987/88:So409 yrkande 2, motion 1987/88:So471, motion 1987/88:So472, motion 1987/88:So493 och motion 1987/88:So503,

5. beträffande *avsättning av del av tobaksskatten*

att riksdagen avslår motion 1987/88:So409 yrkande 3,

6. beträffande *åtgärder mot snus*

att riksdagen avslår motion 1987/88:So453 och motion 1987/88:So487 yrkande 4,

7. beträffande *rökavvänjningskliniker*

att riksdagen avslår motion 1987/88:So409 yrkande 4,

8. beträffande *kostens betydelse i vården*
att riksdagen avslår motion 1987/88:So212 yrkande 7,
9. beträffande *anslag till Hushållningssällskapens förbund*
att riksdagen avslår motion 1987/88:So407,
10. beträffande *socialt åtgärdsprogram för att undvika aborter*
att riksdagen avslår motion 1987/88:So420,
11. beträffande *utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen*
att riksdagen avslår motion 1987/88:So450 yrkande 1,
12. beträffande *kostnadsfria preventivmedel*
att riksdagen avslår motion 1987/88:So450 yrkande 2,
13. beträffande *sex- och samlevnadsundervisning*
att riksdagen avslår motion 1987/88:So450 yrkande 3,
14. beträffande *samordning av det abortförebyggande arbetet*
att riksdagen avslår motion 1987/88:So450 yrkande 4,
15. beträffande *specialdestinerat statsbidrag*
att riksdagen avslår motion 1987/88:So450 yrkande 5,
16. beträffande *medelsanvisningen till Bidrag till hälsoupplysning*
att riksdagen till *Bidrag till hälsoupplysning* för budgetåret 1988/89 anvisar ett reservationsanslag av 3 000 000 kr.

Stockholm den 12 april 1988

På socialutskottets vägnar

Daniel Tarschys

Närvarande: Daniel Tarschys (fp), Göte Jonsson (m), Ulla Tillander (c), Anita Persson (s), Gunnar Ström (s), Ann-Cathrine Haglund (m), Yvonne Sandberg-Fries (s), Rosa Östh (c), Ingrid Andersson (s), Erik Janson (s), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp), Claes Rensfeldt (s), Maud Björnemalm (s), Karin Falkmer (m) och Margó Ingvardsson (vpk).

Reservationer

1. Rökfri barnomsorg och skola (mom. 2 i hemställan)

Daniel Tarschys (fp), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp) och Margó Ingvardsson (vpk) anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 6 med "Med anledning av" och slutar på s. 7 med "fråga (yrkande 1)" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att både barnomsorg och skola är miljöer där det är särskilt angeläget att uppnå rökfrihet. Dels har barnomsorgs- och skolpersonal ett ansvar som normbildare för barn och ungdom, dels är hälsoriskerna med passiv rökning numera vetenskapligt belagda. Det är också mycket viktigt att skolan tillhandahåller en miljö som motverkar tobaksdebut. Det bör vara självklart att föräldrar som så begär alltid får plats i familjedaghem där det

inte röks. Vad utskottet här anfört om barns rätt till rökfri barnomsorg och skola bör riksdagen med anledning av motion So487 (s och vpk) yrkande 1 ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 2 bort hemställa

2. beträffande *rökfri barnomsorg och skola*

att riksdagen med anledning av motion 1987/88:So487 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. Mål för arbetet mot tobaksbruket (mom. 3 i hemställan)

Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist (båda fp) anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 7 med "En fempartimotion" och slutar på s. 8 med "So442 (fp) yrkande 2" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att fastställandet av klara mål för insatserna mot tobaksskadorna skulle kunna vara en sporre för det konkreta arbetet. Sådana mål har för övrigt fastställts för alkoholpolitiken. Regeringen bör därför ge socialstyrelsen i uppdrag att utarbeta konkreta hälsopolitiska mål för samhällets arbete att minska tobaksbruket. Dessa mål bör föreläggas riksdagen för stadfästande. Vad utskottet här anfört med anledning av motion So436 (fp) och motion So442 (fp) yrkande 2 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 3 bort hemställa

3. beträffande *mål för arbetet mot tobaksbruket*

att riksdagen med anledning av motion 1987/88:So436 och motion 1987/88:So442 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. Åtgärdsprogram för minskat tobaksbruk m.m. (mom. 4 i hemställan)

Daniel Tarschys (fp), Göte Jonsson (m), Ulla Tillander (c), Ann-Cathrine Haglund (m), Rosa Östh (c), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp) och Karin Falkmer (m) anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 10 som börjar med "I arbetet" och slutar med "och So503 (fp)" bort ha följande lydelse:

Utskottet kan konstatera att antalet tobaksrelaterade sjukdoms- och dödsfall är mycket stort och att tobaksbruket leder till stora samhällskostnader. Det finns därför anledning att intensifiera det allmännas åtgärder mot tobaksbruket i syfte att få till stånd en begränsning av tobakens skadeverkningar. Särskilt viktigt är att förbättra och vidga informations- och upplysningsverksamheten på tobaksområdet. Enligt utskottets mening bör ett samlat åtgärdsprogram för att begränsa tobaksbruket utarbetas. Vad utskottet nu anfört bör med anledning av de aktuella motionerna ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 4 bort hemställa

4. beträffande *åtgärdsprogram för minskat tobaksbruk m.m.*

att riksdagen med anledning av motion 1987/88:So409 yrkande 2, motion 1987/88:So471, motion 1987/88:So472, motion 1987/88:So493 och motion 1987/88:So503 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

4. Åtgärder mot snus (mom. 6 i hemställan)

Daniel Tarschys (fp), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp) och Margó Ingvardsson (vpk) anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 11 som börjar med "Utskottet delar" och slutar med "avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

Trots att snuset inte fått något internationellt fäste tog WHO i juni 1987 upp frågan om snus i ett veckolångt möte. Där fastslogs att det inte råder något tvivel om snusets skadlighet. Det är både hälsofarligt och beroendeframkallande. Därför blir WHO:s rekommendation: "Totalförbjud snuset i alla länder där det inte redan är vanligt förekommande!"

Snusningen bland ungdomar m.fl. blir allt vanligare i Sverige. Denna utveckling måste brytas. Utskottet anser att det är dags att genomföra samma kampanj mot snuset som under många år pågått mot rökning. Socialstyrelsen bör ges detta uppdrag. Detta bör regeringen ges till känna med anledning av motionerna So453 (fp) och So487 (s och vpk) yrkande 4.

dels att utskottet under mom. 6 bort hemställa

6. beträffande *åtgärder mot snus*

att riksdagen med anledning av motion 1987/88:So453 och motion 1987/88:So487 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

5. Kostens betydelse i vården (mom. 8 i hemställan)

Ulla Tillander och Rosa Östh (båda c) anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 13 som börjar med "Utskottet vill" och slutar med "avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

På senare tid har framkommit att kost- och näringskunskaperna ofta är otillräckliga hos yrkesverksamma inom sjukvården och den sociala omsorgen. Delvis hänger detta samman med de allmänna rekryteringsproblemen. Men det gäller också att dessa frågor inte har tillräckligt utrymme i den ordinarie skolan och i yrkesutbildningen för dessa arbeten.

Brist på kännedom om kostens betydelse kan i värsta fall leda till att personer som vårdas inom sjukvården, inte minst cancersjuka och äldre människor, drabbas av undernäring så att deras chans till tillfrisknande därigenom radikalt minskar.

Det finns mycket som visar att den ökade kunskapen om sambandet kost–hälsa inte i önskvärd grad kommer till uttryck i samhället i allmänhet och inom vården i synnerhet. Sett ur ett hälsoekonomiskt perspektiv är en sådan utveckling givetvis inte försvarbar. Det är viktigt att dessa frågor

ytterligare beaktas inom grundskola, vårdyrkesutbildning och i fortbildningen av vårdpersonal. Vad utskottet nu anfört bör med anledning av motion So212 (c) yrkande 7 ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 8 bort hemställa:

8. beträffande *kostens betydelse i vården*

att riksdagen med anledning av motion 1987/88:So212 yrkande 7 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. Anslag till Hushållningssällskapens förbund (mom. 9 i hemställan)

Ulla Tillander och Rosa Östh (båda c) anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 13 som börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "So407 (c)" bort ha följande lydelse:

Socialutskottet anser i likhet med lagutskottet att den verksamhet som bedrivs av hushållningssällskapens hemkonsulenter är värdefull, särskilt vad gäller kostrådgivnings- och livsmedelsområdet. Det ekonomiska stöd sällskapet kan få av konsumentverket är endast blygsamt. Bidrag ur anslaget till hälsoupplysning bör därför enligt utskottets mening utgå till hushållningssällskapens hemkonsulentverksamhet. Vad utskottet här anfört med anledning av motion So407 (c) bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 9 bort hemställa

9. beträffande *anslag till Hushållningssällskapens förbund*

att riksdagen med anledning av motion 1987/88:So407 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

7. Socialt åtgärdsprogram för att undvika aborter (mom. 10 i hemställan)

Göte Jonsson (m) anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 14 som börjar med "Utskottet ser" och slutar med "avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

Frågor beträffande abortlagen har behandlats i utskottets betänkande SoU 1987/88:21, vartill hänvisas (se reservationen till nämnda betänkande). Utskottet delar grundsynen i den nu aktuella motion So420 (c) att det även behövs intensifierade förebyggande insatser för att i möjligaste mån undanröja sociala och ekonomiska hinder för fullföljande av en graviditet. Detta bör med anledning av motion So420 (c) ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 10 bort hemställa

10. beträffande *socialt åtgärdsprogram för att undvika aborter*

att riksdagen med anledning av motion 1987/88:So420 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

8. Utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen (mom. 11 i hemställan)

Margó Ingvardsson (vpk) anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 14 som börjar med "Liknande motionsyrkanden" och slutar med "(vpk) yrkande 1" bort ha följande lydelse:

Utskottet konstaterar att en fullgod rådgivningsverksamhet av 1980 års abortkommitté beräknas till 500 besök per 1 000 fertila kvinnor och år, dvs. hälften av alla fertila kvinnor årligen (SOU 1983:31, Familjeplanering och abort, s. 271). Det behövs enligt utskottets mening en norm för att trygga utbyggnaden av rådgivningen. Utskottet vill erinra om att 1980 års abortkommitté kunde konstatera att ca 25 % av de fullföljda graviditeterna var oplanerade – ej önskade – graviditeter. Denna höga siffra beror enligt utskottets mening bl.a. på en dåligt utbyggd preventivmedelsrådgivning. Utskottet anser att de sjukvårdsansvariga bör åläggas att bygga ut rådgivningen efter ovannämnda dimension. Utskottet vill vidare framhålla att själva kännedomen om möjligheterna till preventivmedelsrådgivning är en viktig faktor för att nå större bredd på preventivmedelsrådgivningen. Det är därför angeläget att den uppsökande verksamheten som påbörjats på ungdomsgårdar, arbetsplatser och regementen intensifieras då denna har visat sig mycket värdefull. Utskottet anser vidare att åtgärder bör vidtas så att de värnpliktiga vid alla regementen kan erbjudas undervisning i sex- och samlevnadsfrågor och preventivmedelsrådgivning ges.

Vad utskottet nu anfört om en utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen bör riksdagen ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 11 bort hemställa

11. beträffande *utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen*

att riksdagen med anledning av motion 1987/88:So450 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

9. Kostnadsfria preventivmedel (mom. 12 i hemställan)

Margó Ingvardsson (vpk) anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 14 med "I betänkandet SoU 1987/88:2" och slutar med "(vpk) yrkande 2" bort ha följande lydelse:

En utbredd preventivmedelsrådgivning, god tillgänglighet och kostnadsfria preventivmedel är grundläggande faktorer för att nedbringa abortfrekvensen i vårt land. 1980 års abortkommitté påvisade i sitt betänkande att ansvaret för familjeplanering och födelsekontroll till stor del vilar på kvinnorna. Många undersökningsresultat visar att kvinnorna lever under sämre ekonomiska villkor än männen. Kvinnor har högre arbetslöshetstal, finns i låglöneyrken och har lägre lön än män inom samma yrkeskategori. För att få större bredd på preventivmedelsanvändningen och därmed sannolikt också lägre aborttal bör preventivmedlen göras kostnadsfria. Detta bör med

anledning av motion So450 (vpk) yrkande 2 riksdagen ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 12 bort hemställa

12. beträffande *kostnadsfria preventivmedel*

att riksdagen med anledning av motion 1987/88:So450 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

10. Specialdestinerat statsbidrag (mom. 15 i hemställan)

Margó Ingvardsson (vpk) anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 15 som börjar med "I betänkande SoU 1985/86:14" och slutar med "(vpk) yrkande 5" bort ha följande lydelse:

Tidigare har landstingen fått en särskild ersättning för preventivmedelsrådgivningen. Nu finns i stället ett schabloniserat statsbidrag för landstingens hela hälso- och sjukvårdsverksamhet. En utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen är enligt utskottets mening nödvändig. För att en sådan skall komma till stånd måste en särskild stimulans ges. Som föreslås i här aktuell del (yrkande 5) i motion So450 (vpk) bör ett specialdestinerat statsbidrag utgå till sjukvårdshuvudmännen för att trygga en utbyggd abort- och preventivmedelsrådgivning. Detta bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 15 bort hemställa

15. beträffande *specialdestinerat statsbidrag*

att riksdagen med anledning av motion 1987/88:So450 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Innehållsförteckning

Sammanfattning 1
Propositionen 1
Motioner 1
Utskottet 3
Åtgärder för minskat tobaksbruk 4
Förbud mot rökning i offentliga lokaler 4
Rökfri barnomsorg och skola 6
Mål för arbetet mot tobaksbruket 7
Åtgärdsprogram mot tobak m. m. 8
Åtgärder mot snus 10
Rökavvänjningskliniker 11
Kostupplysning 12
Preventivmedelsrådgivning m. m. 13
Hemställan 15
Reservationer 16
1 Rökfri barnomsorg och skola (mom. 2 i hemställan) av fp och vpk 16
2 Mål för arbetet mot tobaksbruket (mom. 3 i hemställan) av fp ... 17
3 Åtgärdsprogram för minskat tobaksbruk m. m. (mom. 4 i hemställan) av m, fp och c 17
4 Åtgärder mot snus (mom. 6 i hemställan) av fp och vpk 18
5 Kostens betydelse i vården (mom. 8 i hemställan) av c 18
6 Anslag till Hushållningssällskapens förbund (mom. 9 i hemställan) av c 19
7 Socialt åtgärdsprogram för att undvika aborter (mom. 10 i hemställan) av m 19
8 Utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen (mom. 11 i hemställan) av vpk 20
9 Kostnadsfria preventivmedel (mom. 12 i hemställan) av vpk 20
10 Specialdestinerat statsbidrag (mom. 15 i hemställan) av vpk 21